

ΣΑΒΒΑΤΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ.

ΤΕΥΧΟΣ Α'. Ἀριθ. 19.

Σάββατον 14/27 Ἀπριλίου 1878.

Τιμὴ 3 χαρτόγραφα.

Κωνσταντινούπολις, 14/26 Ἀπριλίου.

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΠΡΟ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΙΑΣ.

Οἱ ἱστορικοὶ καλούμενοι παραλληλισμοὶ κακῶς ἐν γένει τὰ πράγματα παριστῶσι, διότι παρεισάγουσι πλείονα ὁμοιότητα τῆς πράγματι ὑφισταμένης μεταξύ δύο διαφόρων περιόδων γεγονότων. Ἡ ἱστορία οὐδέποτε κατ' ἐπανάληψιν ἀφηγείται γεγονότα τὰ αὐτά, οὐδὲ αἱ κατὰ τινὰ περίοδον προκαλέσασαι τὰ γεγονότα περιπέτεια δυναντὸν ν' ἀναφανῶσιν ἀπαράλλaktως. Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἱστορικοὶ παραλληλισμοὶ ἐν γένει ἀποτυγχάνωσι, τὰ ἱστορικὰ προηγούμενα λίαν διδακτικὰ συνήθως ἀποδείκνυνται. Ἡ διὰ παραδειγμάτων ποδηγέτησις τῶν θνητῶν ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἱστορίας, τὰ δ' ἐξ αὐτῆς μαθήματα ἀνεκτίμητά εἰσι, μόνον ὅταν κατανοῶνται δεόντως. Οὕτω, λόγου χάριν, τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα οὐχὶ τὸ πρῶτον νῦν ἀνησυχεῖ καὶ περιπλέκει τὴν Εὐρώπην. Πολὺ πρό τῆς σήμερον, ἐνίοτε δὲ κατὰ περιστάσεις ἐχούσας ἐξωτερικὴν ὁμοιότητα παραπλησίαν πρὸς τὰς ἐνεστῶσας, κύριον μέλημα τῶν εὐρωπαϊῶν πολιτικῶν ἦν ὅπως ἀσχοληθῶσι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ πειραθῶσι τὴν διευθέτησιν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲν ὅλως ἀπίθανον ἀμυδρὸν φῶς νὰ προσπορισθῶμεν κατὰ τὰς ἐνεστῶσας δυσχερείας ἐκ τινος μελέτης περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, οἷον πρό πενήκοντα ἐτῶν προσεγένετο τῇ Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ τῇ Ἀγγλίᾳ. Ὑλὴν πρὸς φορον εἰς τοιαύτην μελέτην παρέχει τὸ σύγγραμμα *Ἀλληλογραφία τοῦ δούκῃ Οὐέλλικτων*, μάλιστα δὲ ὁ πρό τινων μηνῶν δημοσιευθεὶς τελευταῖος τόμος τοῦ πονήματος τούτου.

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1828—1829 ἐξωτερικαὶ περιπτώσεις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος

τοιαύτην πράγματι ἐκπληκτικὴν ὁμοιότητα παρέχουσι πρὸς τὰς νῦν, ὥστε ἀνάγκη ὑπ' ὅψιν πάντοτε νὰ ἔχωμεν τὸν ἐκ τῆς μελέτης τοιαύτων παραλληλισμῶν ὑποδειχθέντα ἤδη κίνδυνον. Ὡς τῷ 1876 ἡ δημοσία ἐν Εὐρώπῃ γνώμη ἐξανέστη ἐπὶ τῇ αὐστηρότητι μεθ' ἧς οἱ Τούρκοι κατέστειλαν ἐπανάστασιν τινὰ ἐν Βουλγαρίᾳ, παρόμοιον αἶσθημα ἐξηγέρθη καὶ τῷ 1826 διὰ τὴν σκληρότητα τῶν Τούρκων πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἐν Εὐρώπῃ αἰσθήματος ἐκείνου ἦν ἡ μετὰ πολλὰς διπλωματικὰς περιπετείας τῇ 24/6 ἰουλίου 1827 ὑπογραφή τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, ἐπενεγκοῦσα σύμβασιν μεταξύ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσσίας πρὸς παῦσιν τῆς ἐν Ἀνατολῇ αἱματοχυσίας καὶ διευθέτησιν τῶν μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδα πράξεων. Ἡ τριμελὴς ἐκείνη συνθήκη ἦν ἡ τοῦ Γεωργίου Κάννιγκ τελευταία δημοσία πράξις. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1827 ὁ δούξ Οὐέλλικτων ἐγένετο πρωθυπουργός, ἡ δ' ἐν Ἀγγλίᾳ διαχείρισις τῶν δημοσίων περιῆλθε πράγματι εἰς τοὺς τόρεις. Ὁ δούξ, ὡς γνωστὸν, ἀπεδοκίμαζε τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, οὐδὲν ὅλως δ' ἐπιθυμοῦν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑπὸ τοῦ Κάννιγκ ἀρξαμένην πολιτικὴν. Εἶχε τὴν πεποίθησιν, ὡς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ καταφαίνεται, ὅτι ὁ Κάννιγκ ἀφῆκε ἑαυτὸν εὐκόλως νὰ παρασυρθῇ ὑπὸ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ πρίγκηπος Λίβεν, τοῦ Ῥώσου πρεσβευτοῦ, καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ—καθόσον ἡ τελευταία αὕτη ἦν εἰ μὴ δεινότερος διπλωμάτης τοῦλάχιστον μεταξύ τῶν δύο δεξιότατος μηχανορράφος—, οὔτε δὲ ὁ δούξ οὔτε τὸ κόμμα οὐ προϊστατο ἥσαν διατεθειμένοι νὰ βασισθῶσι πολὺ ἐπὶ τῆς καλῆς πίστεως τῆς Ῥωσσίας. Ἐκτὸς τούτου, ὁ δούξ Οὐέλλικτων οὐδὲν ὅλως ἀρεσκόμενος εἰς τὰς τοῦ λαοῦ ὠθήσεις, περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο νὰ παρίσταται ἐν Εὐρώπῃ ὡς δεινὸς ἀντίπαλος τῆς δημοκρατίας

καὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν τέλει δὲ ἐνεπλάκη εἰς ἐσωτερικά ζητήματα λίαν ἐπείγοντα καὶ τοσούτῳ ἐξασθενίσαντα τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐπὶ ῥοὴν αὐτοῦ, ὥστε ἀπέβη ἀδύνατον εἰς τὴν βρετανικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐνισχύσῃ διὰ τῆς δυνάμεως ἔθνους ἡνωμένου τὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου ἦν διηνεκὴς ἀνησυχία διὰ τὸν Οὐέλλιγκτων καὶ μέγα πλεονέκτημα διὰ τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἐγίνωσκε μὲν ὁ δούξ ὅτι τὴν συνθήκην δὲν ἠδύνατο νὰ ῥίψῃ εἰς ἀχρησίαν, ἀλλὰ καὶ οὐδόλως πρόθεσιν εἶχε τὴν συνθήκην ἐκείνην νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὕπλον πρὸς ἄμεσον προσβολὴν κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἐν τούτοις ἐνωρὶς πρόδηλον κατέστη ὅτι τοιαύτην χρῆσιν τῆς συνθήκης ἐκείνης ἐπεθύμει ἡ Ῥωσσία, ἐκτὸς ἐὰν ἡ Τουρκία ἐν τάχει ἐνέδιδεν εἰς πάσας τὰς ῥωσικὰς αἰτήσεις· διὰ τοῦτο δὲ ἡ τοῦ βορρᾶ δύναμις ἐνεργοῦσα ὡς ἐκτελεστῆς τῶν ἀποφάσεων τῶν δυνάμεων, αἵτινες ὑπέγραψαν τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην, διετύπωσεν ἀπαιτήσεις λίαν ὑπερβολικὰς. Κατὰ πόσον ὁ δούξ ἀπεδοκίμαζε τὰ ἐν Λονδίῳ ἀποφασισθέντα πρόδηλον καθίσταται καὶ ἐκ τινος περὶ τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων ὑπομνήματος, τὸ ὅποιον ὁ πρίγκηψ Λίεβεν τῷ ἐνεχείρισε κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1828. Τὸ λίαν ὀγκῶδες ἐκεῖνο ὑπόμνημα ἔχει κατ' οὐσίαν ὡς ἑξῆς: — Ὁ πρίγκηψ προτίθεται τὸν καθορισμὸν τῶν ἐπομένων προτάσεων: — 1. Ὅτι ἀπαραίτητος καθίσταται ἐπέμβασις ἐξωτερικὴ εἰς τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ταραχάς. — 2. Ὅτι ἡ Ἀγγλία οὐδόλως θὰ ἀπείχε τοιαύτης ἐπεμβάσεως. — 3. Ὅτι ἡ ἐπέμβασις ἐπιτευκτέα κατὰ τρόπον οὐχὶ συνδιαλλακτικώτερον, οὐδὲ πρὸς τὴν εἰρήνην τῆς Εὐρώπης ἀπειλητικώτερον ἐκείνου ὃν ἐξελέξαντο αἱ δυνάμεις αἱ συνυπογράψασαι τὴν ἐν Λονδίῳ συνθήκην. Ὁ πρίγκηψ μάλιστα ἐνησχολήθη ὅπως δι' ἐπιχειρημάτων πολλῶν ἀποδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς πραγματοποιήσεως τῆς πρώτης τῶν δύο τούτων προτάσεων, ἡ δ' ἐπιμονὴ αὐτοῦ ἐναργῶς ἀποδείκνυσιν ἐκ τῶν μετέπειτα γενομένων τὸν ὡς πρὸς τὰ ἀνατολικά ἀνευδρότως ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν τῆς ῥωσικῆς διπλωματίας. Ἐν πρώτοις ὁ πρίγκηψ παρατηρεῖ ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων ἐπανάστασις ἀδύνατον νὰ κατευνασθῇ δι' ἀπλῆς περιστολῆς, καθόσον τὰ αἷτια αὐτῆς ὑπάρχουσι βαθέως ῥριζωμένα. Ἐφ' ὅσον οἱ Τούρκοι δεσπόζουσιν ἢ πειρῶνται νὰ δεσπόσωσι τῆς Ἑλ-

λάδος, αἱ μεταξὺ κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων σχέσεις κατ' ἀνάγκην ἔσονται ἐν καταστάσει ἀδιαλλάκτου ἀνταγωνισμοῦ, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ ὀθωμανικὴ ἐξουσία ἀείποτε ἐπαπειλεῖται, σὺν αὐτῇ δὲ καὶ ἡ τῆς Εὐρώπης ἡσυχία. Εἰς τὰς οὕτως προκαλούμενας ταραχάς ἡ Ῥωσσία μᾶλλον τῶν ἄλλων δυνάμεων ἐκτεθειμένη διατελεῖ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ Ἑλλήνας γεωγραφικὴν θέσιν καὶ διὰ τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς σχέσεις. Οὐδόλως δύναται νὰ ἐφησυχάζῃ ἡ Ῥωσσία, οὐδ' ἀρέσκεται νὰ βλέπῃ τὴν Τουρκίαν μόνην καθορίζουσαν τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα διὰ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς. Καὶ ὁμῶς, λέγει ὁ πρίγκηψ, ἡ πολιτικὴ τῆς Ῥωσσίας τυγχάνει ἀντικείμενον σφαλερῶν ὑπονοιῶν ἅς ἐπανειλημμένως ἤδη διέψευσεν ἡ μέχρι τοῦδε διαγωγὴ αὐτῆς. Προσεπάθησε πολλάκις, τῇ ἀληθείᾳ, νὰ καταστείλῃ ταραχάς ἐν ταῖς τουρκικαῖς ἐπαρχίαις, ὡς ἰδίᾳ προκειμένου περὶ Σερβίας, ἀλλ' ἡ Πύλη ἀποδέχεται καὶ αὕτη τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν γενικὴν δυσπιστίαν, διὰ τοῦτο δὲ ἀδύνατον καθίσταται τῇ Ῥωσσίᾳ νὰ ἐπεμβαίῃ φιλικῶς ὡς ἐπεθύμει. Ἡ ἀφιλοκέρδεια, ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ καλὴ πίστις τῆς Ῥωσσίας ἐπανειλημμένως ἀπεδείχθησαν διὰ τῶν ποικίλων αὐτῆς διαβημάτων ἀπὸ τοῦ 1821, διαβημάτων ἅτινα ἀπέληξαν τέλος μετὰ τοσαύτας περιπετείας εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ 1827, ἧς σκοπὸς ἦν ἡ εἰρήνευσις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ διευθέτησις τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων, τῶν μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν ἐν ἐπαναστάσει ἐπαρχιῶν αὐτῆς.

Τοιαῦτα ἦσαν ἐν περιλήψει αἱ τῆς Ῥωσσίας θεωρίαι, ὡς διετύπωσεν αὐτὰς ὁ πρίγκηψ Λίεβεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1828. Ἐὰν ὁ Κάνιγκ ὑπῆρχεν ἔτι ἐν τοῖς ζῶσι καὶ ἦν πρωθυπουργὸς τῆς Μεγάλης Βρετανίας, οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι αἱ ῥωσικαὶ θεωρίαι εὐμενεστέρας θὰ ἐτύγχανον ἀποδοχῆς καὶ ὅτι διάφορος ὅλως θὰ ἦτο ἡ ἱστορία τῶν μετέπειτα ὀλίγων ἐνιαυτῶν. Ὡς τὰ πράγματα εἶχον, εὐνόητον τί συνέβη. Ἐπετράπη τῇ Ῥωσσίᾳ νὰ ἐνεργήσῃ μόνη, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἔστησαν μακρόθεν καὶ αἱ συνδιασκέψεις, αἵτινες, κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ 1827, ἐπρόκειτο νὰ συγκροτηθῶσι πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων, ἀνεστάλησαν.

Ὅποιά τινα ἦσαν τὰ αἰσθήματα τοῦ δούκτος ἐπὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1828, πρόδηλον καθίσταται ἐκ

τοῦ ἐπομένου ὑπομνήματος, τοῦ ἀποσταλέν-
τος τῇ 8 Σεπτεμβρίου πρὸς τὸν λόρδον Ἐϊτε-
σβουρῇ.

Οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς τιμῆς τοῦ αὐ-
τοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, περὶ τῆς μετριοπαθείας
τῆς Α. Α. Μ. καὶ περὶ τῆς προθέσεως αὐτοῦ πρὸς
ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων, ἃς προέθετο νὰ δώσῃ.
Ἄλλ' ὅσῳ μεγάλη καὶ εἰς τὴν ἰσχύος τοῦ αὐτο-
κράτορος τῆς Ῥωσσίας, ἄνθρωπος καὶ αὐτὸς ὥς
πάντες οἱ ἄλλοι ἐστίν, ἐπομένως κοινὸς καὶ αὐτῷ
τυγχάνει ὁ τῶν θνητῶν κλῆρος, ἀπάρδει δὲ εἰς τὴν
φρόνησιν καὶ τὸ προορατικὸν—δι' ὧν δέον νὰ κα-
θοδηγῶνται αἱ πράξεις ἐκείνων, εἰς ὧν τὰ βουλευ-
ματὰ εἰσι διαπεπιστευμένα συμφέροντα μεγάλης
χώρας—τὸ ἐπαναπαύεσθαι ἀπλῶς εἰς τὴν μετριο-
πάθειαν ἢ εἰς τὰς ἀγαθὰς προθέσεις παντὸς θνη-
τοῦ. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τῆς κυβερνήσεως
ταύτης πρὸς τὴν τῆς Α. Α. Μ. δέον ὡσχύτως
νὰ εξαγάγῃ τις ὅτι οὐδεμία ἐπὶ καθωρισμένου
σημείου ὑπάρχει θετικὴ ὑπόσχεσις δυναμένη ὑπ'
ὄψιν νὰ ληθῇ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, εἰς
τοιαῦται γείνωσι περὶ συνθήκης εἰρήνης πρὸς τὴν
Πύλιν. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις συνετῶς ἄρα ἐπε-
φύλαξε τῇ Αὐτοῦ Μεγαλειότητι τὸ δικαίωμα ἵνα
κρίνῃ καὶ ἀποφασίσῃ ὅ, τι δέον, ἅμα ὡς πληροφο-
ρηθῇ περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ δυστυχῶς εἰ-
σέτι ὑφισταμένου πολέμου. . . . Δέον νὰ παρα-
τηρήσῃ τις ὅτι ἡ ἐπελθοῦσα βραδύτης ὡς πρὸς
τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐν Λονδίῳ συνδιασκέψεων
οὐδόλως ἀποδοτέα εἰς τὴν παρά τινας τῶν θεραπόν-
των τῆς Α. Μ. ὑποθετικῶς ἀποδιδομένην αὐτοῖς
ἐλλειψιν ἐμπιστοσύνης πρὸς τὰς ὑποσχέσεις
τοῦ αὐτοκράτορος σχετικῶς πρὸς τὸν μετὰ τῆς
Πύλης πόλεμον, ἐπὶ σκοπῷ ἰδιοτελεῖ. Ἡ βραδύτης
αὕτη ἀποδοτέα μόνον καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν
διακήρυξιν τῶν ὑπουργῶν τοῦ αὐτοκράτορος . . .
ὅτι, εἰς οἱ σύμμαχοι τῆς Α. Α. Μ. ἀκατάλληλον
ἔκρινον νὰ μετάσχῃ τοῦ πρὸς τὴν Πύλιν πολέ-
μου, ἢ Α. Α. Μ. θὰ διηυθέτῃ τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα
κατὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὸ δοκοῦν αὐτῷ
(selon ses intérêts et convenances). Ἐνόσῳ οὐ-
δόλως ἀπεσύρετο ἡ διακήρυξις ἐκείνη, οἱ τῆς Α. Μ.
θεράποντες οὐδόλως ἐθεώρουν συνάδουσιν πρὸς τὴν
ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς Α. Μ. τὴν συμ-
μέτοχον εἰς συνδιασκέψεις, ὧν σκοπὸς θὰ ἦτο ὁ
κατὰ τὴν συνθήκην τῆς 24/6 ἰουλίου 1827 καθο-
ρισμὸς τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

Ἡμέρας τινὰς βραδύτερον, τῇ 14 Σεπτεμ-
βρίου, ὁ λόρδος Ἐλλενβορώχ (Ellenborough),
μέλος τοῦ ὑπουργείου τοῦ δουκὸς, συνέταξεν
ὑπόμνημα περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἑλλη-

νικῶν πραγμάτων, ἐν δὲ τῷ ὑπομνήματι
ἐκείνῳ καταφανέστερον ἔτι ἀπεικονίζεται τὸ
τότε γενικὸν αἶσθημα τῆς ἀγγλικῆς κυ-
βερνήσεως.

Ἡ Ῥωσσία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπειράθη νὰ ἐκ-
βάλῃ διὰ τῆς Ἀγγλίας τὰ κάστανα ἐκ τῆς
πυρᾶς, πρὸς τοῦτο δὲ ἡ συνθήκη ὑπεβοήθησεν
αὐτὴν παρὰ τὴν θέλησιν ἡμῶν. Σκοπὸς αὐτῆς
ἦν, καθ' ἣν στιγμὴν διεξήγαγε τὸν πόλεμον, νὰ
ἐξεγείρῃ τὴν χώραν ταύτην καὶ τὴν Γαλλίαν κατὰ
τῆς Πύλης. Συνεπεῖα τῆς ὑπουργικῆς μετα-
βολῆς ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ τὴν πραγ-
μάτων τῶν πόθων αὐτῆς. Ἐν τούτοις ἐπέτυχεν
ἀρκετά. . . . Διεμηνύθη ἡμῖν ὅτι περὶ τὸν αὐ-
τοκράτορα ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, οἵτινες ὅπως ἐξο-
μαλύνωσι τὰς μεταξὺ Ῥώσσιων διαφορὰς περιπλέ-
κουσιν ἡμᾶς καὶ τοὺς Γάλλους εἰς τὴν διευθέτησιν
τοῦ ἐλληνικοῦ ζητήματος, ἐπληροφορήθημεν δ' ἐπί-
σης εὐκρινῶς ὅτι οἱ Ῥῶσσοι, μεθ' ὅλας τὰς ἐπισήμους
αὐτῶν διακηρύξεις, προτίθενται νὰ κρατήσωσι τὴν
Ἀνάπιν καὶ τὸ Πότι, ἥτοι τὰς μόνας θέσεις ἃς
ἐκυρίευσαν. Ἐχομεν λοιπὸν πράγματα νὰ διακα-
νονίσωμεν πρὸς κράτος ὑπερὸ οὐ μόνον ἀναξιό-
πιστον τυγχάνει ὡς πρὸς τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ,
ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ ὡς
ἀφορμὴν θὰ λάβῃ τὴν τοῦ στρατοῦ διάθεσιν. Οὐ-
δεμία τῆς Ῥωσσίας πράξις, παρὰ τὴν ἔννοιαν τῆς
συνθήκης καὶ παρὰ τὰς τελευταίας ὑποχρεώσεις
τῆς Ῥωσσιτικῆς κυβερνήσεως, δύναται ν' ἀπαλλάξῃ
αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀποκυρησσομένας ὑποχρεώσεις ἃς
ἀνέλαβεν ἐπισήμως. Τὸ καθ' ἡμᾶς ἀπαλλασσόμενοι
τῆς πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν ἀνάγκης συνωδᾷ πρὸς
τὴν συνθήκην, δυνάμεθα εἰσέτι νὰ ὑπομνήσωμεν
εἰς τὴν Ῥωσσίαν τὰς ὑποσχέσεις αὐτῆς.

Τὸ ἠθικὸν πῶρισμα τῆς τελευταίας ταύτης
φράσεως τυγχάνει βεβαίως ἀξιοσημείωτον
ὡς πηγάζον ἐκ καλάμου ἀνδρὸς μεμφομένου
τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ ἀπιστίας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον ἐκ
τοῦ ἐγγράφου ἀπόσπασμα καταδείκνυσιν ἐ-
ναργῶς τὸ φρόνημα τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως
κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὅτι δὲ τὸ τῆς δυσ-
πιστίας αἶσθημα οὐδόλως ἠλαττοῦτο προϊόν-
τος τοῦ χρόνου, προδήλως φαίνεται ἐκ τῆς
ἐπομένης περικοπῆς ἐπιστολῆς τινος τοῦ δου-
κὸς πρὸς τὸν λόρδον Ἀβερδην ὑπὸ ἡμερομη-
νίαν 6 Δεκεμβρίου.

«Σημειώσατε, παρακαλῶ, τί ὁ πρίγκηψ (Πολι-
νιάκ) λέγει περὶ τῆς μετριοπαθείας τοῦ αὐτοκρά-
τορος τῆς Ῥωσσίας! Τοιαύτη λοιπὸν ἡ κυβέρνη-
σις ἡ ἐπιθυμοῦσα οὐδὲ κἂν λόγος νὰ γείνῃ περὶ
αἰτήσεως ἔστω καὶ σπιθαμῆς γῆς. Ἡ Ἀνάπα

καὶ τὸ Πότι εἰσὶ κτήσεις λίαν σημαντικαί
Τὸ περιεργότατον τῆς ὅλης ἱστορίας ἀποτελεῖ ἡ
διαβεβαίωσις ὅτι ὁ μετριοφρων καὶ γλυκὺς οὗτος
αὐτοκράτωρ οὐδὲ φίλοις οὐδ' ἐχθροῖς περὶ τῆς με-
τριότητος καὶ ἡπιότητος αὐτοῦ ἀμφιβολίαν ἐπι-
τρέπει, πρὶν δὲ καὶ σιδήρῳ ἀπειλεῖ πάντα ἀμφι-
βάλλοντα περὶ τῆς παρελθούσης ἢ τῆς μελλούσης
ἐπιτυχίας αὐτοῦ. (Ἐπεταὶ συνέχεια).

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.

Ἐν τῇ παρουσίᾳ τῶν πραγμάτων καταστάσει,
ἐν ᾗ συμβεβηκός τι δύναται νὰ ρίψῃ τὴν Εὐρώπην
εἰς πόλεμον τοσοῦτον γενικόν, μακρὸν καὶ αἵμα-
τηρόν, ὅσον ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῆς γαλλικῆς ἐπανα-
στάσεως προελθὼν, λίαν ἐνδιεφέρουσα ἦθελεν εἶ-
σθαι ἡ ἐξέτασις τῶν μεταβολῶν, ὅσαι ἐπῆλθον
εἰς τοὺς σχετικούς τῶν μεγάλων δυνάμεων πόρους
καὶ τὰ μέσα αὐτῶν, ἀφ' οὗτου διὰ τῆς παραιτή-
σεως τοῦ Ναπολέοντος Α' ἔληξεν ὁ τελευταῖος εὐ-
ρωπαϊκὸς πόλεμος. Καίτοι δὲ ὁ πληθυσμὸς καὶ ὁ
πλοῦτος ἔθνους τινὸς ἀποτελοῦσι τὰ δύο στοιχεῖα
τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀληθῶς ὅμως εἰπεῖν, δὲν ἐ-
παρκοῦσι ταῦτα ὅπως ἐξασφαλίσωσιν αὐτῷ καὶ
τὴν τοῦ πολέμου ἐπιτυχίαν. Ὑπεροχὴ καὶ κατ'
ἀμφοτέρω ταῦτα δυνατόν νὰ οὐδετερωθῇ κατὰ
τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἡ αἰτία ἀπροσφόρου σχημα-
τισμοῦ τῆς χώρας, ἥ δι' ἀτέλειαν στρατιωτικοῦ
ὀργανισμοῦ, ἥ δι' ἀμάθειαν τῆς τοῦ πολέμου τέ-
χνης, ἥ ἔνεκα διχονοιῶν. Ὡς ἐπὶ παραδείγματι
κατὰ τὸν ἐν Ἀμερικῇ ἐμφύλιον πόλεμον, οἱ Νότιοι
ἦσαν ὑποδεέστεροι τῶν Βορείων κατὰ πάντα τὰ
στοιχεῖα τῆς μονίμου δυνάμεως καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα
ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ στρατηγοῦ Λή, ἐπωφεληθεῖσα
τὰ ἀνώτερα στρατιωτικὰ προτερήματα τῶν ἀν-
δρῶν, οὓς ὠδήγει, τὴν πεῖραν αὐτῶν πρὸς τὸ
διευθύνειν καὶ τὴν τέχνην των πρὸς τὰς ἐκ τοῦ
λαφυραγωγεῖν ὠφελείας, κατώρθωσε νὰ παρατείνῃ
μὲν τὸν πόλεμον ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ὁλόκληρα, ἐπὶ
τρία δὲ τούτων νὰ φαίνεται ἀμφίβολον εἰς τοὺς
ἐξωθεν θεωμένους τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ. Ἐπίσης
ἐν ἔτει 1866 ἡ Αὐστρία μετὰ τῶν νοτίων γερμα-
νικῶν κρατῶν εἶχον πολὺ μεγαλειότερον πληθυσμὸν
τῆς Πρωσίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς, πιθα-
νῶς δὲ ὑπερεῖχον αὐτῆς καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον,
ἀνώτερον ὅμως στρατιωτικὸν ὀργανισμόν, τὰ βε-
λονωτὰ ὅπλα καὶ ἡ στρατηγικὴ τοῦ κόμητος
Μόλτκε ἐξεδίωξαν ἐντὸς ἑπτὰ ἐβδομάδων τὴν Αὐ-
στρίαν ἀπὸ τῆς Γερμανίας. Τελευταῖον, ἡ Γαλ-
λία, ἐν ἔτει 1870, καίπερ ὀλίγον κατωτέρα τῆς

Γερμανίας κατὰ τὸν πληθυσμὸν, ἦτον ὅμως πολὺ
ἀνωτέρα αὐτῆς κατὰ τὰ πλούτη καὶ ἀπετέλει
συμπαγὲς ἔθνος, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐντελῶς κατε-
στράφη, κατεκερματίσθη καὶ κατηναγκάσθη εἰς
ἀποκοπὴν μέρους αὐτῆς ἐν μιᾷ μόνῃ ἐκστρατείᾳ,
διότι ἡμέλησε νὰ παρασκευασθῇ ἐγκαίρως. Καίπερ
δὲ κατέχουσα χρήματα καὶ πληθυσμὸν, αἰτινὰ
εἰσιν ἡ πρώτη ὕλη, ἥτις δύναται νὰ μεταποιηθῇ
διὰ φρονήσεως καὶ προνοίας εἰς στρατιωτικὴν δύ-
ναμιν, αἰτία ὅμως ἐλλείψεως ὀργανισμοῦ ἐγκατε-
λείφθη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐπιδρομέως. Ὑπάρχει
μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ σπουδαία αὕτη διαφορὰ μεταξὺ
τῶν τριῶν πολέμων, ὧν ἐμνημονεύσαμεν, καὶ τοῦ
πολέμου ὅστις ἀπὸ διετίας ἤδη ἀπειλεῖ τὴν Εὐρώ-
πην, ὅτι ὁ ἀπειλούμενος οὗτος πόλεμος πιθανόν
νὰ μὴ τελειώσῃ τὸσον ταχέως. Οἱ Βόρειοι καὶ οἱ
Νότιοι ἐν Ἀμερικῇ ἡ Πρωσία, καὶ ἡ Αὐστρία, ἡ
Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία ἐχωρίζοντο μεταξὺ αὐτῶν
δι' ὁρίων κατὰ συνθήκην μόνον ὑπαρχόντων. Κα-
τὰ συνέπειαν οἱ ἐμπόλεμοι δὲν ἠδύναντο νὰ συν-
ενωθῶσι ταχέως ἅμα ὡς αἱ δυνάμεις αὐτῶν ἦσαν
ἐτοιμοπόλεμοι. Ἐὰν ὅμως ἡ Ἀγγλία εὐρεθῇ εἰς τὴν
ἀνάγκην νὰ πολεμήσῃ, οἱ πολέμοι αὐτῆς δὲν δύ-
ναι νὰ τὴν καταναγκάσωσιν ὅπως διακινδυνεύσῃ
τὰς τύχας αὐτῆς εἰς μίαν μόνην μάχην. Ὑποτιθε-
μένου ὅτι ἡ ναυτικὴ αὐτῆς ὑπεροχὴ ἐστὶν ἐξηφα-
λισμένη, δύναται νὰ ἐκλεῖξῃ τὸ σημεῖον τῆς ἐπιθέ-
σεως αὐτῆς καὶ (ἐκτὸς ἂν κατεπεΐγουσαι ἀνάγκαι
συμμάχου τινὸς αὐτῆς ἀπαιτῶσι τὴν σύντονον βοή-
θειαν αὐτῆς) νὰ λάβῃ ἅπαντα τὸν ἀναγκαῖον χρόνον
πρὸς παρασκευήν. Ἀκρὰ ὅμως πεποίθησις ἐπὶ τοῦ
πλεονεκτήματος τούτου δύναται ἀληθῶς ν' ἀποβῇ
ἄφρων καὶ κινδυνώδης. Ἀνικανότης πρὸς τὸ πα-
ρέχειν ἀμέσως βοήθειαν ἐμπορεῖ ν' ἀπαλλοτριώσῃ
τὴν Ἀγγλίαν πολυτίμων συμμάχων καὶ ἀνετοιμό-
της πρὸς τὸ ἐπωφελεῖσθαι εὐνοϊκὴν τινα εὐ-
καιρίαν πρὸς καταφορὰν σφοδροῦ τινος κτυπήμα-
τος, ἀποφασιστικῆς τινος προσβολῆς, δύναται νὰ
παρατείνῃ ἐπὶ μίαν γενεὰν πόλεμον, ὅστις ἔπρεπεν
ἄλλως νὰ ᾔναι ὀλιγοχρόνιος, καὶ νὰ καταδυθῇ
τὸ κράτος εἰς χρεὴ. Καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα τὸ
πλεονέκτημα ὑφίσταται, πρέπει δὲ νὰ ἐπωφελη-
θῶσιν αὐτὸ οἱ Ἀγγλοὶ μετὰ περισκέψεως, μηδὲ
νὰ ὀλιγορήσωσιν αὐτοῦ, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅ-
σον καὶ οἱ πιθανοὶ αὐτῶν πολέμοι, εἶναι βέβαιοι,
δὲν θέλουσι τὸ παραβλέψει.

Ἐπειδὴ οὐδεμία ἐγένετο ἀπαρίθμησις τῶν κα-
τοίκων κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκατονταετηρίδα,
ἀνάγκη νὰ ἐκτιμήσωμεν κατὰ προσέγγισιν τοὺς
πληθυσμούς τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ὅσα ἐπολέμησαν
κατὰ τοὺς πολέμους τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.
Ὅπως δὲ ἦτορ, πιστεύεται ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς